ספר החשק — סימן א

חלק ב סימן א

חלק א קטן סימנו ד':

כי מאמרי זה לא חברתי, כי אם להוציא שכלך מהכח אל הפועל, בהודיעי אותך דעתי זאת אשר תשמע ברצותך להמשך אחריה, כי אז תצליח את דרכיך ואז תשכיל וזה היא דעתי, הנה זאת חקרנוה כן היא שמענה, ואתה דע לך [כי] מבואר הוא שהאדם נקרא בגדרו השלם חי מדבר מת, אך החיות הוא אשר הבדלו ושתפו (כלים) [כלומר] הבדילו מכל הצמחים אשר לא נקראו חיים בשם מוסכם ישר עם ב"ח, חיים המרגישים המתנועעים מרצונם אשר כל אדם חי, כל חי מרגיש מתנועע מרצונו תנועה מקומית בשש קצות או בדמות מקומם רב או מעט, כלומר שברצונו ויכולתו הוטבע כל חי לעלות לעלייה בדמות מעלה, ולרדת לחבר בדמות מטה, וללכת לפנים דרך פניו ולשוב לאחוריו דרך אחוריו, ולנטות לימין לדרומו, ולנטות לשמאל לצפונו בדמות ד' רוחות מזרח ומערב דרום וצפון:

והנה תנועותיו המקומיות הרצוניות בדמות ששה קצוות, וזה קרוב חי כפי יכלתו, וכאשר שתפו והבדילו לאדם ענין החיים אשר הוא עצמותיו המניעו לפי טבעו, נמצא בו עוד כח נוסף הבדילו מכל ב"ח, והוא הדבר הנקרא דבור, ובעבורו נקרא האדם בשם מוסכם, ואשר הסכים לקרוא את האדם בשם מדבר לא הסיח זה על דבורו, הנמצא יוצא מחמשת מקומות הפה, אך הסכים הכח המוביאו לדבר, אשר הוא הדבר המקבל הדבר מחוץ והשם פנים, והעד שנוי הלשונות הנמצא בין האמות הרבות:

שאם תאמר כי על הדבור החיצוני נקרא האדם מדבר, שהרי המדבר הבדיל וסגולה מכוח שמתהפך בשווי ושני הפכים אמת, באומר כל אדם וכל מדבר אדם לפי הסכמת האומרים שאין דבור נופל על העם ולא על המלאכים, כי אם בשם משותף, לא בשם מוסכם נאמר לו אנחנו שזה כלו אמת, רק אם היתה הסכמת הדבור נופלת על הנמצא בלשון לבי, היו א"כ בני אדם נבדלים ומשותפים במהות עצמותם, והיו עצמיהם משתנים לפי שנוי הדבר, וכל אשר היה אדם יודע שבע לשונות או שבעים היו לו ז' עצמים, או ע' והיו עצמיהם מתחדשים בם לפי לשונם לא לפי הכח הנפשיי מקבל כל הלשונות, והיו אז בני אדם נבדלים באומות אלו מאלו ומשתפים אלו באלו, והיה מספר מיני בני אדם כמספר לשונותם המשתנות, ואז היה האדם סוג שתחתיו מינים רבים, נבדלים במהותם בה ככל בעלי חיים במינהם לפי רבוים, כי אין החמור והשור, סוס וגמל ואע"פ שסוג אחד כולל עליהם אותם והדומים להם, והוא שם חי:

רק הדבר הוא כמו שאגיד, וזה כי האדם אינו אדם באמת, כי אם מצד צורתו הפנימית והוא הכח הנקרא נפ"ש ונשמה וחיה ורוח ויחידה, והשמות הרבים הושמו לה כדי להודיע מהותה ולא תושג עצמותה כי אם לעצמה, ולא תפעל היא בעצמותה עד שתקבל דבור מזולתה מעלתה באמצעות הכלים, אשר בין שתיהם, והפועל אשר תפעל בה זולתה היא כדמות הכנה שמכינה אותה ומסירה את מונעיה מלפניה, עד שתוכל היא לקבל הכח הפנימי השופע עליה תמיד בלא זמן, והוא הדבר הנקרא אצל המקובלים רוח מרוח הקדש, שגם היא רוח הקדש והחוקרים מהאומות [קוראים] לזה הכח שכל שופע מהשכל הפועל והכל כונה אחת, ואין ביניהם ובינם אלא שנוי שמות:

וכבר ימצא השפע הנכבד ההוא האלוהי הנבואי עם אדם, אחר הרבה ממנו בפועל חזק מצד הנותן המנהיג, ומצד המקבל המתנהג על פיו אשר ההנהגה משותפת בין שניהם בהמצאה בפועל, וכבר ימצא ממנו עם אחרים מעט, ועם אחרים לא ימצא בפועל כלל רק בכח הוא נמצא עם כלם, ואע"פ שנשתנה הכח לפי מזגי הגוף והמתרבה והמתמעט לפי שינויו באישים רק בכלל המין הכח הוא שווה לכל, וא"כ לא נשתנה כי אם במקרה כהשתנות אור השמש לעיני הפרטים הרואים באורו, והם כל בעלי עינים אשר בארץ, אשר נמצא בעיניהם כח הראות, ומזה הצד השכלי נקרא האדם מדבר, רק בעבור שלא יושלם עצמותו השכלי בפועל, כי אם באמצעות הדבור החיצוני הקודם במציאות, למציאות פועל השכל השופע הפרטי, לפרטי שהוא מקבלו פרטי מצוי ואם הוא כללי מצד המשפיעו החונן אותו הוצדקנו לומר על זה שהמשלימו - דין הוא להקרא בשם דבור:

והסוד תדע שכל דבור יורה על זה"ר חד"ר האו"ר העליון השופע, ועוד תדע כי סוד האותיו"ת יורה על זהרורי"ת הנפש המקבלת שכל על ידם, והם יעידוך לדעת רזי תורה, גם חיות הקדש הם הזהרורית המודיעה רו"י תורה, ואחר שהדבר כן הנה יושלם האדם משני הצדדים האלה שהם הראשון והאחרון, ויש ביניהם מעלות רבות מאד, וכל המעלות אשר התחלתם מהראשונה עד האחרונה, לכל איש ואיש הן כולם עבודת השם הרוחניות בעצמותה, ובהן נשתנו הדעות והאמונות במקריהם לפי סוד הרבה הרבוי והמיעוט, והנה על זה תמצא באמת שהדין נותן להיות מי שהרבה בעבודה ההוא יותר לשם שמים נתעלה יותר, וכל מה שפחת נפחת, וכן הדין בגמולו, שאם פחת פוחתין לו ואם הוסיף מוספין לו:

והנה התחלת זה המעלה היא מן הלימוד שלומדין תינוקות של בית רבן, מן לימוד ידיעת האותיות, שהיא העבודה הראשונה הרוחנית האלוהית כי איני מדבר פה במעשים, והנה תכליתה היא השגת הדבור האלוהי מפי הגבורה, פה אל פה, והיא מעלת משה רבינו ע"ה והאמצעיות שבין שתי הקצוות הם רבות מאד, אבל כלן יחד בכלל ובפרט שמן עבודת השם הרוחנית בהיותן לשם שמים באמת:

והנה זה העבודה נמצא נפעלת על דרך חלקים וסימן ענינם אותיות:

החלק הראשון הוא הדבור, הנמצא בפה כשאין כח באזן להודיעו ללב, גם אם שמעתי האזן ולא הבינוהו הלב, הנה מציאותו נקרא דבור בלתי מובן, ואע"פ שהוא לשם שמים הוא הקצה הפחות שבכל קצות העבודה האלוהית הרוחנית, וזהו הדבור הנמצא בפי הנערים הקטנים הלומדים העברי ואינם מכירים מה הם אומרים, וגם הוא בעצמו הדבור הנמצא בתפלות עמי הארץ ובשיריהם ובקריאת הכתוב, שגם מדברים ואינם יודעים מה מדברים:

כי לשון הקודש אצלם כלשון תתר"י ותוגרמ"י אשר אינך יודעו, כי אין ספק שלא תבין כונת המדבר בו אם לא תבין הסכמת לשונו, עד שתסכים בג' חלקי הדבור, שהם שם ופעל ומלה, ואלה אע"פ שכונתם לשם, גמולם קטן ומעט, בקטנות עבודתם ובמעט מציאות מעלתה:

והחלק השני הוא הלכות, הנמצא בלב לבד ואינו נמצא בפה, והוא רק מי שהתחכם לעצמו, ולא שפע עליו מכריח פיהו להוציא דבורו לפעל להשפיע לזולתו מחכמתו, וזה האיש החכם המיוחד, אע"פ שהשלים עצמו - לא עבד העבודה האחרונה ולא הוליד פרות מעציו, אך פיהו עקר וערל שפתים הוא ואם [כי] לבו מהול, וכבר יש לו לעצמו גמול גדול כפי עבודתו:

והחלק השלישי הוא הדבור המשלים כונת השם והוא הנמצא בלב ובפה בשלמות, והוא אשר מי שהושלם בו, ראוי לומר עליו שעלה במדרגת הנביאים כמו שתשמע שבזה החלק ראוי לבאר קצת מענייניו המופלאים, ואשר צריך להתבונן בו, הוא שתדע שהדבור היוצא מהפה הוא קודם במציאות לדבור הנמצא בלב, והדבור הנמצא בלב הוא קודם במעלה לדבור הנמצא בפה, ובהשתתפות שניהם יהיו כאלו הם דבר אחד, והלב נותן לפה הדבור הנמצא בו, כי הוא אצלו בדמות מעין נובע, והפה מוציא הדבור ומגלגלו באויר ומוציאו ומוליכו בלא זמן אל האזנים השומעות, והנה אוניו שומעות הדבור אשר בא להן מפי המדבר באמצעות הקול והרוח האויר:

והדבור היסודי אשר כ"ב אותיות יסוד לו, והאונים ג"כ מוליכות הדבור הרוחני אחר שקבלוהו גופני אל הלב, והלב מביט ובוחנו, ולפי הבחינה של הלב תהיה הבנתו בדבור, ומפני שמנהג הלב הוא להיותו נמשך אחר הלמוד שהוא ההרגל, וההרגל חצי הטבע, הנה לא יוכל הלב לבחון סוד הדבור הבא אליו, בין יהיה הלב לב המדבר אשר הוציא הדבור בעצמו מפיו בין יהיה הלב לב זולתו, אלא לפי חכמתו, ואין לאדם חכמה בשום פנים בלתי למוד, כי זה דבר נמנע בטבע מכל אדם, כמו שאין שום אדם מלח או נגר או ספן וכיוצא באלה המלאכות ודומיהם, אם לא הורגל לעשותם תחלה ולהוציאם מכח לפועל, כי לא יהיה אומן שלם אם לא יפעל הפועל פעמים רבות:

והנה הנער הלומד לא יחקק הדבור או הפסוק או הענין שלמד בלבו חקיקה קיימת, עד שירכיב הענין, הרכבות רבות בלבו, וישנה וישלש וירבע ויחמש עד שוב ההרגל אצלו בטבע שלם, וגם על זה אמרו חכמינו ז"ל (הגיגה ט.) אינו דומה מי ששנה פרקו מאה פעמים למי ששונה מאה ואחת שנאמר החכמה מאין תמצא מאי"ן (איוב כה, יד) בגי' הכ"י הו"ו, והכונה בזה מה שזכרתיו לך, ואין מי שיכחיש זה, כי הוא דבר מורגש ומושכל ומקובל, והמושכל הוא מושג בהשגה אנושית מרוב חכמה, אבל אינו מושג מחכמת האדם החכם לכל, אבל הוא דבר שהודיעו השכל האלוהי לחכם המתנבא, וע"כ קראנוהו מקובל, כלומר שקבלנו סודו מדברי הנביאים או מדבר מי שקבל מהם, או מהשם יתברך באמצעות שכלנו גם אנחנו, והוא אם כן למעלה מן המושכל האנושי המוטבע בנו, והם ג' מדרגות ההשגה המגדת האמתיות לנו והמבחנת בין האמת והשקר:

וא"כ כבר התבאר בלא ספק כי הענין היוצא לפועל בחכמה מהחכמות, צריך להרכיבו בכפלים רבים עד שיבחן הלב אמתתו ויוחקק בו חקיקה בלתי נמחקת, וזה הכח בהיותו שלם נקרא אצלינו זכרון, אבל יש בו שני דרכים, אחד להיותו נזכר בקלות, ואחד להיותו נזכר אחר רוב מחשבה, אבל מה שהורגל ונשכח, הרי הוא דומה לאות הנכתב בלוח ונמחק, והנזכר בקלות דומה לסופר אשר קולמוס בידו והלוח לפניו והדיו בקסתו שמיד הוא כותב כל מה שרוצה, והנזכר אחר רוב מחשבה, דומה לסופר שרוצה להודיע דעתו בכתב לזולתו, ואין לו כלי הכתיבה שהוא לא יוכל לכתוב עד שיטרח למצוא הכלים, ובהמצאם יכתוב מה שירצה, כן הענין הנזכר אחר השכחה, אם ירצה הזוכר לחקקו עוד בלבו עד שלא ישכחנו לעולם הוא צריך אל השמות:

והשומר אין לו מציאות עד שיצא הענין הנזכר לפועל שלם, ולא יוצא לפועל לעולם אלא ברבוי הרכבות הלימוד, כלומר הקריאה בדבר פעמים רבות מאד, והנה יקרה זה השמור המורגל לפה וללב עד שפעמים רבות לא יבין האדם בלבו שום דבר מכל מה שיוצא מפיו, אבל הוא נשמר בפה מרוב הלמוד, כמו שקורא הזמירות בבית הכנסת בקול ערב ורם, ואינו מבין דבר מכל מה שיוציא מפיו, ועד שהמבין השומע דבריו יחשוב שהצועק ההוא מבין הוא כל מה שמרנן בו:

ואמנם הבחינה אצלו שידע אם הוא מבין אם לא אינה שוה לכל השומעים דבריו, כיצד חשוב שהבחינה היא לה שתהא בדרכיו אם הטעה בפשוטים בקריאתו, שכל מה שיוסיף לטעות יהיה יותר סכל אצל השומע, וכל מה שהבוחן יותר חכם מבוחן יגדל, אצלו סכלות הקורא הטועה:

ולפי מה שהודעתיך בדברי תוכל להבין שאין בחינה אלא צירוף, כאמרת המלך דוד ע"ה אמרות ה' אמרו"ת טהורו"ת כסף צרוף (תהלים יב, יז), ואמר בחנני ה' ונסיני צרפה כליותי ולבי (שם כו, ב), ואמר שלמה המלך ע"ה מצרף לכסף וכור לזהב ובוחן לבות ה' (משלי יז, ג) ואמרו חכמים ז"ל (ויק"ר יג, ג) לא נתנו המצות אלא לצרף את הבריות, וזהו בעצמו מה שאמרו בברכות (נה,) יודע היה בצלאל צרו"ף לצרף אותיות שבהם נבראו שמים וארץ:

ואחר כן כבר התבאר לך על פי העדים כלם שאמרנו צירוף האותיות, רצוננו לומר בזה בחינת האותיות וסוד צירו"ף, הבחינ"ה לשו"ן היחודי"ם, וכללם בסודם גולגל"ת גלגו"ל גלג"ל הנשמ"ה, מגלג"ל השמימ"ה מגלג"ל השנ"ה והבחינ"ה האמתית, לא יתכן לאדם לדעתה ולהשיג אל מעלתה אלא אחר מה שתשמע, והיא שאתה צריך תחלה לאמת בלבבך בכל דרך שתוכל לאמתו, שהאותיות הם סימנים ורמזים בדמות מדות ומשלים בעצמותם, ונמצאו להיותם כלים להורות בם דרך ההשגה לאדם, ואצלינו הם בדמות מיתרי הכנור, שבהוצאת קולו עם הבאת העץ אשר ביד על המיתירים, ובהשתנות ההבאה ממיתר אל מיתר ובצרוף ההברות אשר יולדו ממנו, תתעורר נפש האדם המבקש לשמוח אל השמחה והששון והתענוג, והתקבל מעדנה ורוב הנאת הנפש בזה, כי השמחה טבעית לכל אדם ואם לא יעוררהו אליה בציור המחשבה לא תתפעל הנפש לשמוח, ואם האדם עצב ועצל בעת התפעלות לבו אל תכלית קבלת השמחה, לא יקבלנה לעולם, כי העצבות והעצלות הנחקקים במחשבתו בדרך מן הדרכים, הם חזקים מאד, והם הפך השמחה, ואם ההפך קיים עומד או חזק, איך יתכן להמצא הפכו בפעל, אחר אשר כוחו בתכלית החלשה:

ועל זה תראה רבים מן המתאבלים הנאנחים והנאנקים מפני שדבק לבם בציור האבל וחזקו, שאפילו יבואו כל בעלי מינים זמר, וינגנו וירקדו לפניהם, לא יסור מהם ציור היגון שכבר גבר מאד, כמו שקרה ליעקב אבינו ע"ה על ענין יוסף שנאמר ויקומו כל בניו וכל בנותיו לנחמו וימאן להתנחם (בראשית לו, לה), ואלו מדות חלוקות בנבראים, ולהם קצות שתים כמנהג הדברים כולם, ואמצעיות קרובות ורחוקות רבות, ולפי קרבתם וריחוקם יתעלו ויופחתו, כי הקרוב אל הטוב ייטיב, והקרוב אל הרע ירוע, כמו שנרמז בכיוצא בזה במאמר שלמה המלך ע"ה הולך את חכמים יחכם, ורועה כסילים ירוע (משלי ג, כ), ולפי דרכי ואת כבר תבין סוד כל המדות מאותן קצוות התעוררות הנזכר בשמחה ובהפכה, ובמה שביניהם מן הקרבה והריחוק, וכבר ידעת מאמר חכמינו ז"ל (שבת ל .) כמאמר אין הנבואה שורה לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות אלא מתוך שמחה, וכן אמר עוד (שבת צ"ב א) אין הנבואה שורה אלא על חכם גבור ועשיר, ואלה הם בלא ספק מדות ראויות להיותן קודמות לכל נביא אלא שהן מדרגות, ואמנם הפכיהם לגמרי הם מונעיהם:

ואמנם אומר (מכילתא בא) אין הנבואה שורה בחוצה לארץ, אלא א"כ שרתה תחלה בארץ, הוא מאמר אמתי, רק אין הדבר כפשוטו שהרי אברהם היה חוצה לארץ כשאמר ה' יתברך לך לך מארצך (בראשית יב, א), וזה היתה נבואה ראשונה לפי הוראת התורה, ולדעת הקבלה זה אחד מן הנסיונות, וכולן נאמרו לו בנבואה, ואם יאמר אומר הדורות משתנים פיו כמאה עדים, ואף אתה הקהה את שניו ואמור בעבור זה עשה ה' לי ולא לו (שמות יג, ה), שכמו נשתנה הדור או ישתנה האדם, ואם יאמר לך הפרש בין לפני הבחירה בין לאחר הבחירה אמור לו אמת אך הבחירה הראשונה היה באדם והיא באברהם כמו שנאמר הוא ה' האלהים אשר בחרת באברם והוצאתו מאור כשדים ושמת שמו אברהם (נחמיה ט, ז), והבחירה השנית בארץ, ועניין הארץ הוא היה הפנימי אשר השכינה שם שורה תמיד ועליו נאמר אשר ה' אלהיך דורש אותה תמיד עיני ה' אלהיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה (דברים יא, יב), ולפי דעת המאמינים כי זה בארץ ממש לבד לית דינא אצלו והותרה לו הרצועה הסחו הקשורה אחורי הפרגוד לעדות על השכינה שורה עליו והסתיר ה' פניו ממנו והיה לאכו'ל ואע"פ שמי שאינו בו היה לאכול שסודו באנ"ו כ"י ה' מדה כנגד אינו מהם ואמר הלא על כי אין אלהי בקרב"י (דברים לא, יז), וגם צריך שיכחיש שריית השכינה במצרים ובמדבר ואמרו והיו עיני ולבי שם כל הימים (מלכים א ט, ג) לעדות על שכינת השכינה בארץ הנזכרת אבל אמרם שתשרה שכינה בחוצה לארץ אחרי שכנה בארץ, ר"ל שכינתה במה שהוא כח אזי ציונו למשכנה לפי סוד מציאות השכינה:

וכדברי דעת סוד מאמר האומר (ספר יצירה פ"ו מ"ב) לב בנפש כמלך במלחמה, ולא אמר נפש בלב, וסוד באר"ץ בחמ"ר הל"ב שסוד"ו עליו"ן ותחתו"ן, והנה טו"ב ור"ע וסו"ד בחו"ץ לאר"ץ נפש", שהיא זוה"ר האו"ר ושמה תה"ו ובה"ו, ואחר שתשרה שכינה בפר"ט שסודו פרגו"ד שהוא גו"ף צדיק שתשרה בנפש שהיא חוצה לארץ, ומאלו הראיות המקובלות יש בידינו מהם בלי קץ, רק חכמת הטבע מעידה שהשכינה בכל מקום ושורה על הראוים ולא תשרה על מי שאינו ראוי, לא בארץ ולא בחוצה לארץ, בין לדעת הפשט בין לדעתינו שלא תשרה על מי שאינו ראוי, לא על לבו ולא על נפשו וזו מבואר:

ואמנם יש לבני אדם מדרגות רבות יש מהם בהכנה טבעית, יש מהם בהרגלות, והטבעית וההרגלות השלמות הם מכונות בהכנה קרובה מאד לקבל השפע הנבואי, וכל מה שהופסדו מהכח, הורחקו מהשפע, ומפני היותינו קרובים אחר הכנת לב טוב אל השפע הוא, ואותיות שהם חומר הדבור לאמצעיים בינינו ובין השפע כדי מחשבותינו אליו, רבים המה הנשפעים הנמצאים עם הנפש, היא ריאה על יד אמצעים כי ארמונה טיט ורפש: